

(SEBE)REFLEXE V PRÁCI UČITELE

Seminář k teorii a metodice výchovy
Blanka Pravdová

Co je to sebereflexe?

- **vnitřní komunikace se sebou samým**
- **vcítění se do sebe sama**
- **introspektivní poznávání sebe sama**
- **sebeuvědomování**
- **východisko formování vlastní osobnosti**
- **synonymum: autoreflexe**

(Rudolf Kohoutek, 2007)

REFLEXE versus SEBEREFLEXE

- Někdy jsou oba pojmy zaměňovány.
- Sebereflexe vychází z reflexe, je s ní úzce spojena, je její nedílnou součástí.
- Reflexe je považována za vstupní krok k sebereflexi.
- **Reflexe zahrnuje hodnocení všech jevů, které pedagog pozoruje.**
- **Sebereflexe nám umožňuje uvědomit si, co pro nás reflexe znamená, jak nás ovlivňuje.**
- Sebereflexi lze rovněž chápat jako konfrontaci našeho reálného Já a ideálního Já.
- V procesu sebereflexe vedeme sami se sebou vnitřní dialog, „rozdvojujeme se“ na Já pozorující (I-self) a Já pozorované (Me-self).

K čemu potřebujeme sebereflexi?

- Učitelé mají při plnění úkolů svého povolání značnou **svobodu volby**.
- Existuje velký prostor pro **vlastní soud**; situace se proměňují a musí se stále znovu vyhodnocovat.
- Je třeba stále rozhodovat, jak postupujeme, co konáme nebo nekonáme, jaké prostředky používáme.
- Jedna situace volby následuje za druhou.

(Brezinka, 1996)

Kdy se takovými učiteli nestaneme?

- budeme-li přesvědčeni o své neomylnosti
- jestliže nebudeme pociťovat zodpovědnost za výsledky své práce
- pokud se budeme vyhýbat hodnocení své práce
- nebudeme-li respektovat pohled ostatních zainteresovaných osob na průběh a výsledky naší práce

Funkce sebereflexe

1. poznávací

– uvědomuji si, jaký jsem učitel, jaké mám problémy, jak je řeším

2. zpětnovazební

– uvědomuji si, jak na mé zásahy v určitých situacích reagují žáci kolegové, rodiče

3. rozvíjející

– poskytuje mi náměty k dalšímu sebezdokonalování

4. preventivní

– mohu promýšlet své budoucí reakce v určitých situacích a vyhnout se tak případným konfliktům

5. relaxační

– připomínka příjemných prožitků z pedagogických situací mi učiteli pocit uspokojení

Zdroje a nástroje (sebe)reflexe

1. vztahující se k vlastní osobě

- sebetázání, vnitřní dialog
- pedagogický deník
- pedagogické portfolio
- videozáznam vlastní hodiny
- SWOT analýza

2. vztahující se k žákům

- rozhovor s žákem
- deník žáka
- evaluační dotazník
- rozbor prací žáka či souhrnných výsledků žáka

Zdroje a nástroje (sebe)reflexe II

3. **ve vazbě ke kolegům**

- rozhovor s kolegou
- vlastní hospitace v hodině kolegy, včetně virtuální hospitace
- hospitace kolegy v mé hodině
- rozhovor se studenty VŠ a oborovým didaktikem po tzv. náslechu

4. **související s rodiči žáka**

- rozhovor s rodiči žáka
- evaluační dotazník

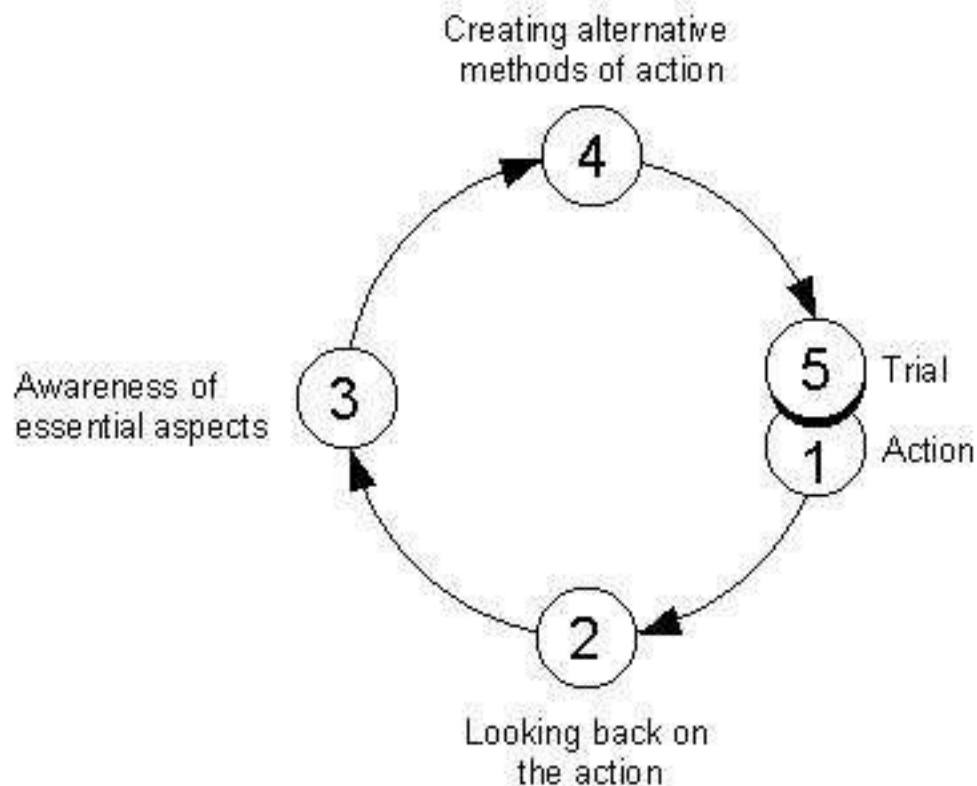
5. **nadřizení**

- hospitace ředitele školy, zástupce ředitele školy či pověřeného pracovníka
- hospitace inspektora České školní inspekce
- výsledky a rozbor srovnávacích testů žáků, jež vyučujeme

Fáze reflexe

ALACT MODEL, podle KORTHAGENA

ALACT model

- zkratka pochází z počátečních písmen názvů jednotlivých fází
- popisuje ideální proces reflexe
- rozlišuje pět fází procesu:
  - (1) akci,
  - (2) pohled zpět na akci,
  - (3) uvědomění si základních aspektů,
  - (4) vytváření alternativních postupů v jednání,
  - (5) pokus, který je zároveň novou akcí, a proto i startovací čarou nového cyklu.

Reflexe se provádí v krocích 2,3 a 4 pomocí tří základních otázek:

2. krok: Co se stalo?

3. krok: Co pro mne bylo důležité?

4. krok: Co si stanovím pro další kroky?

Sebetázání

– otázky podporující sebereflexi, Chris Kyriacou (2008)

- *Uvažuji pravidelně o své současné činnosti z hlediska toho, které její stránky by bylo dobré dále rozvíjet?*
- *Využívám přiměřeným způsobem výsledků (vlastního) hodnocení svých hodin pro plánování budoucích činností?*
- *Využívám metody systematického sběru údajů o své každodenní činnosti, které by mi mohly pomoci?*
- *Snažím se být stále v kontaktu s vývojem oboru a osvojovat si nové poznatky z oblasti vyučování, učení a hodnocení ve škole, které mohou mít praktické důsledky pro mou činnost?*
- *Využívám škálu různých metod pro rozvoj konkrétních pedagogických dovedností (účast na seminářích, dílnách, četba odborné literatury, spolupráce s kolegy)?*

- *Pokud se podílím na nějaké formě hodnocení práce učitelů, využívám maximálně toho, jak v rámci tohoto programu mohu rozvíjet svou vlastní činnost?*
- *Jak dokážu pomáhat svým kolegům s hodnocením a zlepšováním jejich práce ve třídě?*
- *Prověřuji pravidelně organizaci svého volného času a úsilí tak, abych dosahoval(a) lepších výsledků?*
- *Využívám různé užitečné strategie a techniky pro efektivní zvládnání stresu a jeho zdrojů?*
- *Pomáhám vytvářet ve škole ovzduší vzájemné podpory, které usnadňuje otevřený rozhovor o problémech a jejich řešení?*

SWOT ANALÝZA UČITELE

<p>Moje současné silné stránky</p> <p>STRENGTHS</p>	<p>Moje současné slabé stránky</p> <p>WEAKNESSES</p>
<p>Příležitosti, které pro sebe vidím do budoucna</p> <p>OPPORTUNITIES</p>	<p>Hrozby, kterých se do budoucna obávám</p> <p>THREATS</p>

Pedagogický deník

23. 2.

Myslím, že hodina byla dobře koncipovaná. Troskotalo to ale na neukázněnosti studentů. Z toho jsem byla docela zklamaná. I když si myslím, že v druhé části jsem je přiměla pracovat a trochu přemýšlet. Ale dost jsem z nich cítila, že mě mají tak trochu „na háku“. Nicméně doufám, že jsem je moc nenudila a že si něco snad i odnesli. Na příště (i když už je mít nebudu) bych se snažila studenty více zaúkolovat. Na diskuzi je jich opravdu hodně. Té bych potom mohla věnovat čas v kratší části hodiny. Asi bych se k nim pro příště snažila přistupovat více autoritativně.

Nevím, jak mě vnímali studenti, ale myslím, že jsem působila zmateně. Prostor třídy mi na sebevědomí moc nepřidal. Neustále jsem podlézala pod plátnem. Nakonec jsem nevybírala papíry s odpověďmi. (Pro mě to v podstatě nebylo ani tak důležité, jsem ráda, že něco napsali. Ale působilo to určitě nedůsledně). Pak jsem také zjistila, že jsem udělala docházku, ale zapoměla jsem zapsat do třídnice. Takže celkový dojem z hodiny je asi dost rozpačitý.

Deník žáka

28.5.

Ráno jsme měli budíček v sedm. Budil pan Mrázek. Já vstala hned, ale Míša až po patnácti minutách. Balili jsme a na snídani jsme mnozí přišli o pár minut později. Po snídani jsme dobalili a znovu jsme měli zpětnou vazbu s Ijáčkem. Tentokrát všichni dohromady. Paní profesorka rozdala několik diplomů, jeden mám taky; s Marií jsme byly nejlepší básnířky. Ona napsala jednu, já pět básní. Po tom, co jsme ji skončili, nás pozvali na promítání fotek. Byly moc vtipné, ale u každé, kde jsem byla já, jsem říkala: „Kyselinu sírovou!!!“ Ani jsme se nestihli dodívat na fotky a už jsme museli nosit do autobusu. Rozloučili jsme se s Jančou a Tomášem, někteří dostali látkové frisbee, co se dobře používalo jako vějíř, a nastoupili. Byli jsme smutní.

Profesní portfolio učitele

Viz

http://www.nuov.cz/uploads/AE/evaluacni_nastroje/09_Profesni_portfolio_ucitele.pdf

Videozáznam vlastní hodiny

- Virtuální hospitace – projekt Výzkumného ústavu pedagogického

- Dostupný z

http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/10223/virtuální-hospitace-vychova-k-obcanstvi-praváditete.html/#video_hospitace

Sebereflexe jako každodenní součást práce učitele?

Měla by být aktivitou

- plánovanou,
- pravidelnou, podporovanou cíleně sbíranými informacemi,
- vycházející z různých zdrojů, a tím usilující o relativní objektivitu,
- s předem stanovenými kritérii,
- zřetelně dokumentovanou.

Použité zdroje

Brezinka, W. (1996). *Filozofické základy výchovy*. Praha: Zvon.

KAŠPAROVÁ, Eva. SWOT analýza jako nástroj kvalifikované sebereflexe učitele. *Metodický portál: Články* [online]. 03. 08. 2007, [cit. 2012-11-16]. Dostupný z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/S/717/SWOT-ANALYZA-JAKO-NASTROJ-KVALIFIKOVANE-SEBEREFLEXE-UCITELE.html>>. ISSN 1802-4785.

Korthagen, F., Kessels, J., Koster, B., Lagerwerf, B. & Wubbels T. (2011). *Jak spojit praxi s teorií: Didaktika realistického vzdělávání učitelů*. Brno: Paido.

Kyriacou, CH. (2008). *Klíčové dovednosti učitele*. Praha: Portál, 2008.

Pravdová, B. Virtuální hospitace - Výchova k občanství: Práva dítěte. *Metodický portál: Články*[online]. 31. 01. 2011, [cit. 2012-11-16]. Dostupný z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/10223/VIRTUALNI-HOSPITACE--VYCHOVA-K-OBCANSTVI-PRAVA-DITETE.html>>. ISSN 1802-4785.

Švec, V. (1999). *Pedagogická příprava budoucích učitelů : problémy a inspirace*. Brno: Paido.

Švec, V. (2004). Sebereflexe učitelova výchovného působení. In S. Střelec (ed.) *Studie z teorie a metodiky výchovy I*. Brno: PdF MU.